

## **Vakinhoudelijke vernieuwingen en de school als lerende gemeenschap binnen vernieuwingen van bovenaf: nefaste' ontwikkelingen**

Niet zo somber - 'wanhopig' zou je bijna zeggen - als de Amerikaan Richard S. Prawat, hoogleraar onderwijspsychologie en opleidingen aan de MSU (Michigan State University) in East Lansing, zal de Nederlandse en Vlaamse *Spiegellezers* haar nationale onderwijswerkelijkheid percipiëren, maar iets in Prawats beschrijving zal zij toch herkennen.

Once again in the USA, reform is in the air. Whether one is talking about manufacturing giants like IBM or General Motors, or massive public institutions like the US military or the K-12 school system, there is growing acceptance of the notion that current modes of operation are not well suited for the twenty-first century. In education, recognition of this fact is signalled by the results of a recent Gallup poll which indicate that most people in the USA believe that we should overhaul our public school system (...).

There are several different and conflicting views about what constitutes the most promising approach to reform of American education. One approach, which appears to be gaining support, was originally developed for use in the private sector. Known as Total Quality Management (TQM) it resembles earlier reforms in the US in the assumption that education, with its 'loosely coupled' organizational system, has much to gain from adopting state-of-the-art corporate management and control techniques (Prawat 1996, 91).

In een boeiend en overtuigend betoog toont Prawat aan dat 'control' weliswaar geëigend is om zeggenschap over het 'zelf' en de omgeving te verkrijgen, maar dat het nu juist niet een geschikt middel is om verbinding te maken, samenhang aan te brengen, noch tussen het 'zelf' en de anderen, noch tussen het 'zelf' en de omgeving. Anders gezegd: naarmate de controle, de beheersing en overheersing, toeneemt, nemen de mogelijkheden tot leren af. Dat heeft er mee te maken dat dan de openheid voor feedback afneemt; bij een totale beheersing bepalen we als het ware zelf welke feedback we krijgen. In termen van onderwijs betekent dat dat

when teachers are viewed as technicians, managing classrooms in ways shown to be effective in process-product research, then a control orientation makes sense. This is decidedly not the case when the reverse

holds, that is, when teachers are viewed as creators of change, as individuals who are expected to 'construct' their practice based on a vision of what it means to teach for understanding (ib., 99).

Prawat ondersteunt zijn pleidooi voor de ontwikkeling van een school, een klas als lerende gemeenschap met een heranalyse van een case study van Falinski (1992) die vanuit haar perspectief als schoolhoofd beschreven heeft hoe haar school een 'constructivist school' werd: een soms moeizaam verlopend proces, met veel vallen en opstaan, maar zeer de moeite waard. Prawats heranalyse maakt daarenboven duidelijk dat

learning communities, while devoted to the collective pursuit of knowledge develop out of commitment instead of control. Those who would create learning communities must strike a careful balance between support and challenge, between honouring each individual contribution to the group, and thus their connectedness to the community, while at the same time moving the group toward more powerful, disciplinary-based ways of viewing important phenomena (ib., 108).

Dat geldt voor de klas als learning community, maar ook voor het docententeam als leergemeenschap.

Prawats pleidooi lijkt van bijzonder belang voor de vakinhoudelijke vernieuwingen die in het moedertaalonderwijs in het kader van meer onderwijskundige vernieuwingen - voor Nederland: de basisschool, de basisvorming en het 'studiehuis' - tot stand gebracht zijn en worden. Dat heeft er aan de ene kant mee te maken dat vakinhoudelijke vernieuwingen - en zeker die in het moedertaalonderwijs: deze aflevering van *Spiegel* demonstreert dat in elke bijdrage, ieder op eigen wijze - altijd betekenisconstructie inhouden in een historisch perspectief en ingekaderd in opvattingen over 'goed' onderwijs. Aan de andere kant lijken de ingezette onderwijskundige vernieuwingen de onderwijsgevenden steeds meer te definiëren als technici en managers voor wie gezamenlijke betekenisconstructie irrelevant is.

Aan hetzelfde nummer van *Journal of Curriculum Studies* waarin Prawats pleidooi is verschenen levert ook de Zweedse onderwijskundige Tomas Englund een boeiend voorstel voor een onderzoeksprogramma voor het onderwijs vanuit kennissociologisch perspectief. Onderzoekers van het moedertaalonderwijs kunnen veel inspiratie opdoen bij Englund, te meer daar collega's uit zijn onderzoeksgroep in hetzelfde nummer al voorlopige resultaten publiceren van deelonderzoeken uit het programma. In dit *Redactioneel* volstaat het een observatie van Englund weer te geven. Hij betreft die op Zweedse vernieuwingen van het onderwijs, maar een extrapolatie naar de Nederlandstalige situatie lijkt op zijn minst het overwegen waard.

As I conceptualize it, what is happening is a retreat from the attempt to develop a democratic conception of education. Instead a scientific-rational and even, in some instances, a patriarchal conception of education is dominating the scene (Englund 1996, 23).

Wie de Nederlandse retoriek over het 'studiehuis' goed tot zich door laat dringen zal niet veel moeite hebben de vraag of Englunds observatie misschien ook geldig is voor de Nederlandse situatie bevestigend te beantwoorden. De randvoorwaarden voor de ontwikkeling van een school als leergemeenschap, laat staan voor 'echte' vakinhoudelijke vernieuwingen lijken er daarmee niet beter op geworden.

Dat 'echte' vernieuwing van het letterkunde-onderwijs - in Nederland noodzakelijk, juist door de invoering van het 'studiehuis', maar daarvoor ook al door de verplichting in de basisvorming alle leerlingen te laten kennismaken met fictie en bovendien op een meer 'ervarende wijze' (vergelijk *Spiegel* 13:3) - laat Johan van Iseghem zien in zijn bijdrage *Retoriek en literatuuronderwijs in Vlaanderen in de 19de eeuw*. Daarin probeert hij aan te tonen dat een, in de Nederlandse literaire geschiedschrijving, vaak toegepaste directe confrontatie tussen classisistische standaardwerken en bijvoorbeeld romantische literaire teksten een wat vertekende uitgangspositie vormt, omdat een van de belangrijkste tussenschakels, namelijk het literair onderricht, buiten beschouwing wordt gelaten.

Van Iseghem toetste in zijn onderzoek de werkhypothese dat Gezelles poëtica mogelijk door schoolse lectureselectie, specifieke literair didactische opvattingen of opgelegde handboeken beïnvloed is. Die hypothese werd bevestigd.

In zijn *Spiegel* bijdrage belicht Van Iseghem aan de hand van een boeiende documentenanalyse 19e-eeuwse opvattingen over literatuur en onderwijs - *Sauver les études littéraires, malgré les programmes officiels*: onder die strijdkreet zouden wellicht ook nu nog heel wat leraren Nederlands in Nederland te verenigen zijn. In een tweede deel laat hij de verstrengeling bij Gezelle zien aan de hand van het overbekende *O 't ruischen van het ranke riet*. Hij sluit zijn bijdrage af met suggesties voor verder onderzoek op ruimer literair-historisch en algemeen-literatuurwetenschappelijk vlak.

Wie Van Iseghems bijdrage bestudeert zal niet makkelijk om zijn stelling heen kunnen dat de historische literatuurdidactiek systematischer bij het literair onderzoek betrokken moet worden, in het belang van beide. Datzelfde geldt voor zijn uitspraak dat er vanuit de studie van de retorische handboeken perspectief uit te tekenen valt voor de actuele didactiek van het moedertaalonderwijs.

Sjaak Kroon en Jan Sturm stellen een onderwerp aan de orde dat het vernieuwende moedertaalonderwijs ook hevig in beroering brengt: *(taal)onderwijs in een meertalige klas*. Daarmee snijden ze een beleidsthema van de overheid aan dat de laatste jaren bij alle onderwijskundige veranderingen meespeelt, maar waarvan de vakinhoudelijk vertaling in het onderwijs zeer problematisch is.



Aan de hand van lesfragmenten gaan ze nader in op de vraag hoe de betrokkenen in een praktijk reageren op etnische, culturele en talige diversiteit. Ze komen een spanning op het spoor tussen pluralisme en assimilatie, tussen acceptatie van verschil en (onbedoelde) neiging tot homogenisering. In hun interpretatie blijkt een primair onbewuste en over het algemeen niet beoogde, maar institutioneel bepaalde homogenisering de krachtigste uitwerking te hebben. Zij proberen begrip voor die uitwerking te ontwikkelen door enerzijds te verwijzen naar de rol die de 'personal practical knowledge' van docenten speelt bij de inhoud en vormgeving van hun alledaagse onderwijs. Aan de andere kant wijzen ze op de historisch gevolgen van het invoeren van klassikaal onderwijs en op de diepe verankering in de 'personal practical knowledge' van die klassikale aanpak. Hoe moeilijk ook: die 'personal practical knowledge' zal toegankelijker voor reflectie moeten worden, eerst en al voor de docenten zelf. Zoals Prawat aan de hand van zijn heranalyse van de case study van Falinski heeft laten zien biedt daarvoor de school als leergemeenschap de beste kansen.

In een derde bijdrage aan dit nummer van *Spiegel* analyseert Dominiek Sandra de resultaten van psycholinguïstisch onderzoek op hun relevantie voor de didactiek van het aanvankelijk lezen aan volwassen analfabeten. Sandra verdedigt de stelling dat er voldoende redenen zijn om analfabeten op een andere wijze te leren lezen dan kinderen op de lagere school. Ook deze bijdrage telt drie delen. De analyse van onderzoeksresultaten wordt gevolgd door een toetsing van de verkregen inzichten aan de praktijk in leesgroepen van de basiseducatie in Vlaanderen. Dominiek Sandra sluit af met een beschrijving van een alternatieve aanpak die hij psycholinguïstisch tracht te interpreteren. Het pleidooi om uit te gaan van de tekstbetekenis en van het ermee gepaard gaande leesplezier past wonderwel bij wat Prawat als 'goed' onderwijs definieert:

The goal in the learning community approach is to make the classroom a centre of lively discourse, where students engage in animated conversation about important intellectual matters (Prawat 1996, 92).

De *Spiegel*redactie wenst de lezeressen eveneens veel leesplezier; ze hoopt dat deze aflevering een bron van inspiratie kan zijn bij (het nadenken over) de 'echte' vernieuwing van het moedertaalonderwijs.

Namens de Redactie,

Jan Sturm

## Noot

1. Als lezeressen van een *Nederlands-Vlaams* blad, waarvan de redactie streeft naar evenwicht tussen Vlaamse en Nederlandse bijdragen moeten de *Spiegel*-lezeressen zich gewonen aan elkaars taalgebruik. De redactie wil daar actief aan meewerken.

## Bibliografie

- Englund, T. (1996). The public and the text. *Journal of Curriculum Studies* 28, 1, 1-35.
- Falinski, J. (1992). Becoming a constructivist school: a principal's perspective. Paper presented at the annual meeting of the AERA. San Francisco.
- Prawat, R.S. Learning community, commitment and school reform. *Journal of Curriculum Studies* 28, 1, 91-110.

